

Reis van Betekenis

Een pelgrimsreis in zeven etappes

Arno Cuppen en Huberta Wiertsema

L'Esprit du Chemin

Tekst en idee Arno Cuppen en Huberta Wiertsema
Layout Astrid Sibbes - www.astridsibbes.nl
Tekeningen Michaël Noorloos
Druk Drukcase

2026 uitgave L'Esprit du ChemiN
www.espritduchemin.org

Gegroet!

Hallo reiziger.

Ga jij op pelgrimstocht?

En wil je daar een waardevolle reis van maken?

Dan kan dit verhaal jou van dienst zijn.

Veel plezier,

Arno Cuppen & Huberta Wiertsema

L'Esprit du ChemiN

Inhoud

Inleiding	Een reisgenoot	3
	<i>Thema</i> Pelgrimeren Beweeg-redenen Heilige plaatsen	
	<i>Rituelen</i> Oud en nieuw	
1. Oproep	Wakker worden!	13
	<i>Thema</i> Mentor	
	<i>Rituelen</i> Licht reizen	
2. Vertrek	De eerste stap	21
	<i>Thema</i> Je terugtrekken	
	<i>Rituelen</i> Afscheid	
3. Op reis	Grenzen verleggen	27
	<i>Thema</i> Labyrint	
	<i>Rituelen</i> Koers houden	
4. Pelgrim	Kracht en vertrouwen	33
	<i>Thema</i> Wat is mijn mythe?	
	<i>Rituelen</i> Aandacht	
5. Reisgenoten	Mysterie en ontmoeten	39
	<i>Thema</i> Mystieke ervaringen	
	<i>Rituelen</i> Delen	
6. Aankomst	De kern bereikt?	47
	<i>Thema</i> De 'klus' geklaard?	
	<i>Rituelen</i> In het reine komen	
7. Thuiskomst	De moeilijkste etappe?	55
	<i>Thema</i> De cirkel rond maken	
	<i>Rituelen</i> Feest?	
Ultreia, Suseia	De weg gaat verder	61

Een Reizenoot

Dit boekje is een wandelmaatje voor de ziel. Het groeide uit de verhalen van duizenden pelgrims én uit grote reisverhalen en wijsheidstradities van over de hele wereld, die samenkwamen in onze herberg aan de pelgrimsweg.

De rode draad van ons verhaal is:

Je wordt uitgedaagd om je vertrouwde omgeving achter je te laten en op pelgrimspad te gaan. Onderweg wachten je hindernissen én hulp. Ook wachten je ontmoetingen: met jezelf, met anderen, met het Andere.

Als je je bestemming hebt bereikt, is het tijd om terug naar huis te gaan. Dáár deel je je ervaringen en inzichten met anderen. En je geeft die 'schat' een plek in je 'gewone' leven. Zo maak je je reis van betekenis.

De pelgrimstocht is, wereldwijd, een oeroud symbool voor de reis door het leven. Ieder mens maakt haar of zijn unieke reis, op zoek naar zichzelf én naar haar of zijn rol in de wereld. Tegelijk doorlopen we allemaal vergelijkbare 'etappes' (levensfasen) en ervaren we vaak soortgelijke problemen (al zijn ze nooit hetzelfde). Dat zijn rode draden die persoonlijke ervaringen kunnen verbinden.

Van 2013 tot 2025 hebben wij in onze herbergen in Saint-Jean-Pied-de-Port en later in Le Chemin, vlakbij Vézelay, duizenden pelgrimsverhalen gehoord. Unieke verhalen uit alle hoeken van de wereld, verteld door jonge en oudere reizigers, door gelovigen en atheïsten, door bergklimmers en drugsverslaafden, door groentjes en veteranen, arm en rijk. Hoe bijzonder was het om te ervaren dat, op veel avonden rond de pelgrimstafel, mensen zich ten diepste verbonden wisten. Dat er een gevoel was van elkaar begrijpen, van een gemeenschappelijke bestemming, ook als we elkaars taal nauwelijks spraken.

Zo ontstond het idee om Reis van Betekenis te schrijven, in zeven etappes. We hopen dat dit verhaal je uitnodigt tot gesprek, met jezelf en met andere pelgrims. Door overeenkomsten én verschillen met de reizen van anderen te ontdekken, kun je je eigen ervaringen en inzichten verdiepen.

De zeven etappes zijn een leidraad, niet minder en niet meer. De werkelijkheid laat zich immers niet in een schema persen. Gelukkig maar. De reis van het leven verloopt grillig. En dat geldt ook voor de pelgrimsweg (in het Spaans: *camino*).

Graag nodigen wij je uit om mee te gaan op deze pelgrimsreis in zeven etappes.

Elke etappe heeft een symbool. De reis begint boven, bij het huisje op de heuvel (Oproep), gaat dan met de klok mee (Vertrek, etc.) en eindigt weer bij het huisje (Thuiskomst). De blauwe stippellijn symboliseert de grens tussen het vertrouwde (thuis) en de buiten-gewone wereld van de camino.

Na elke etappe, en na deze inleiding, zoomen we in op een thema én vertellen we over de betekenis van rituelen en symbolen.

Pelgrimeren

De pelgrimstocht is een heel oud symbool voor de reis door het leven. Het woord 'pelgrim' komt van het Latijnse *per ager* (door het veld) en *peregrinus* (vreemdeling): de pelgrim laat het vertrouwde achter zich en gaat op reis naar een 'heilige' plaats (zie p. 8), gedreven door een persoonlijke intentie.

Pelgrimeren is 'in'. Eeuwenoude wegen naar Santiago, Rome en andere pelgrimsbestemmingen worden opnieuw uitgezet en bewegwijzerd. Overal duiken reisgidsen en websites met praktische informatie op.

Die andere weg, de levensweg, lijkt intussen meer en meer op een doolhof. Ontwikkelingen gaan razendsnel. Samenlevingen worden steeds ingewikkelder en traditionele verbanden staan onder druk. Mensen mogen en moeten zelf in al die dynamiek hun eigen weg vinden. Velen ervaren het dan ook als echt waardevol om als pelgrim op pad te gaan.

Je reist op eigen kracht: langzaam, in je eigen ritme, balan-

cerend tussen lichaam en geest, op gelijke voet met anderen. Je reist licht, want je draagt alles zelf mee. Je beleeft het alleen zijn, de ontmoetingen, de natuur, het ongewisse. Je maakt je eigen keuzes, los van het bekende en vertrouwde.

Het zijn prachtige ingrediënten voor een diepgaande ervaring. De reis kan zo een goede manier zijn om tot rust te komen en (opnieuw) te ontdekken wie jij bent en wat voor jou echt van betekenis ('heilig') is.

Voor veel mensen valt het besluit om op pelgrimspad te gaan samen met een bijzondere gebeurtenis of een nieuwe fase in hun leven. Voor anderen krijgt hun tocht onderweg betekenis.

“De camino heeft mij gaandeweg
geslepen van wandelaar tot pelgrim.”

- Jeroen Gooskens -

Beweeg-redenen

In 2021 is onderzoek gedaan onder reizigers langs pelgrimswegen in Frankrijk. Een vraag was: “Wat zijn uw drie belangrijkste redenen om op pad te gaan?” De antwoorden:

- heroriënteren, herbronnen, losmaken van het dagelijks leven (51%)

Thema

- wandelen, rondtrekken, uitdaging aangaan (45%)
- delen, anderen ontmoeten (41%)
- leven in 'de geest van de weg': spiritualiteit, eenvoud (39%)
- een gebied anders ontdekken (erfgoed) (24%)
- geloof belijden (17%)

Voor de meeste pelgrims staat dus niet het geloof centraal, maar de persoonlijke zoektocht, gedragen door ontmoetingen met anderen onderweg.

Heilige plaatsen

Waarom op pelgrimspad? In de religieuze tradities is het antwoord duidelijk: om heilige plaatsen te bezoeken en zo het geloof het belijden. Dáár is contact geweest met het goddelijke: profeten, apostelen en andere heiligen zijn er geboren of begraven, inzichten of wetten werden er geopenbaard, of er zijn wonderen gebeurd. Dáár kunnen pelgrims dus een glimp ervaren van het grote mysterie of het – via relieken – zelfs aanraken.

Relieken (of: relikwieën) zijn overblijfselen van het lichaam van een heilige of voorwerpen die met een heilige in contact zijn geweest.

Heilige plekken worden vaak gemarkeerd door kerken, tempels, moskeeën. Voorbeelden van heilige plaatsen in animistische tradities zijn: bronnen, bergen, bomen, grotten, rivieren, eilanden, steencirkels en dolmen.

In het Westen gaan weer steeds meer pelgrims op weg naar

heilige plaatsen, ook al hebben die voor de meesten geen religieuze betekenis meer. De bestemming geeft nog wel richting maar, wordt vaak gezegd: “de weg is het doel”.

Veel pelgrims willen vooral zelf betekenis geven aan hun reis. Daarom ontstaan ook nieuwe vormen van pelgrimeren, zoals de *Walk of Wisdom* (Nederland) en de *Tour de Vézelay* (Frankrijk). En er zijn pelgrims die hun eigen route uitzetten naar een bestemming die om persoonlijke redenen 'heilig' is.

Het begrip 'heilig' verbinden we vaak met godsdienst. In wezen reikt het echt veel verder: naar gezond zijn, heel zijn, één zijn. Een pelgrimstocht kan je helpen om gezond te worden of te blijven, om je te (blijven) verbinden met jezelf, met anderen en met het Andere. Of om een cirkel rond te maken, bijvoorbeeld door dank te zeggen voor het leven. De indeling van Reis van Betekenis sluit daarbij aan. Het getal zeven is een eeuwenoud symbool voor: heelheid en het heilige.

Oud en nieuw

Als pelgrim leef je tijdelijk in de buiten-gewone wereld die 'camino' heet. Een wereld met eigen woorden en waarden, uitdagingen en voorzieningen, symbolen en rituelen. Een wereld die je uitnodigt om met andere ogen te kijken naar wat 'normaal' en 'gewoon' is.

Een ritueel is een reeks handelingen, die meestal op een vaste manier worden uitgevoerd, al dan niet met bijzondere voorwerpen en op een bijzondere plek. Rituelen hebben een symbolische betekenis: ze markeren belangrijke relaties, momenten, gebeurtenissen, en helpen ons om die bewust te beleven.

“Rituelen kunnen ons helpen vorm te geven aan dat waarvoor we geen woorden hebben.”

- Leen Wijker -

Een symbool is een zichtbare vorm die een onzichtbare werkelijkheid uitdrukt. Voorbeelden: een hart (verbinding), een kaars (verlies), een scepter (macht), een kruis (geloof), een schelp (verandering)

Alle samenlevingen hebben rituelen, soms eeuwenoud. In onze tijd stelt het individu zich meer centraal en ontstaan andere verbanden. Er is dus behoefte aan nieuwe rituelen.

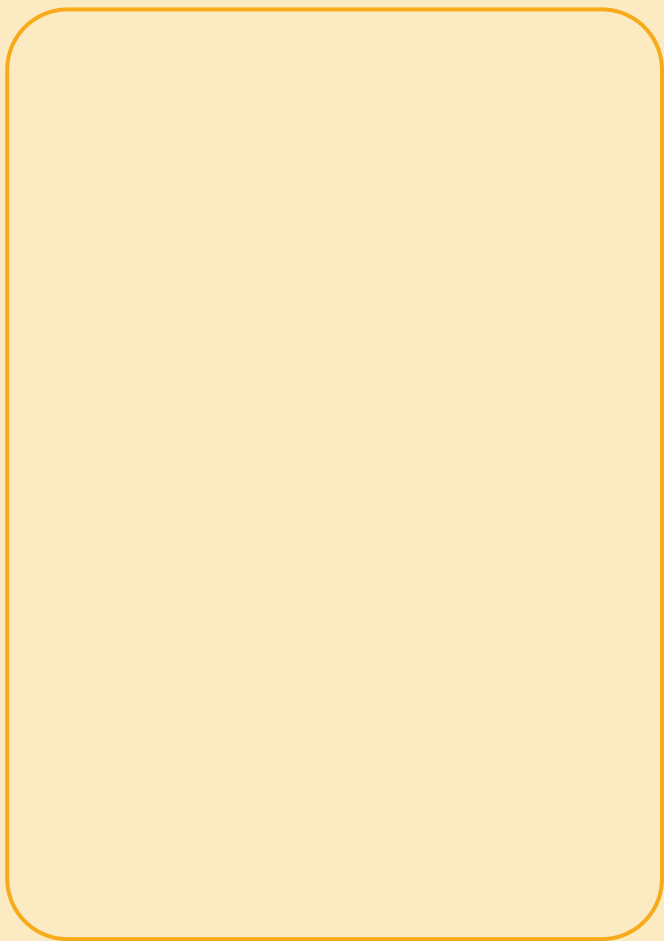
"Als de ziel iets wil ervaren,
werpt hij een beeld voor zich uit
en stapt er dan in."

- Meister Eckhart -

Veel pelgrims gaan op pad op een bijzonder moment in hun leven. En veel pelgrims zeggen na afloop: "Er is een leven vóór en een leven na de camino." Onderweg kunnen rituelen je helpen om de overgang te markeren en je reis van betekenis te maken.

Hierna geven we bij elke etappe voorbeelden van rituelen die daarbij kunnen horen: rituelen volgens bestaande tradities en tips voor nieuwe rituelen.

1

Oproep

Ik word uitgedaagd

Wakker worden!

Films beginnen vaak met een wekker die afgaat, een brief die wordt bezorgd, of een dramatische gebeurtenis. Zo wordt de hoofdpersoon wakker geschud. Het is de oproep om het vertrouwde los te laten en in beweging te komen.

“De oproep komt òf in de vorm van een crisis, die we niet op onze gewone manier kunnen oplossen,

of in de vorm van een natuurlijk
verlangen naar een meer bevredigend
en betekenisvol leven.”

- Joseph Campbell -

Veel pelgrims gaan op pad door een bijzondere gebeurtenis ('crisis'): het verlies van een dierbare of van werk, een ernstige ziekte, de overgang naar een nieuwe levensfase.

De oproep kan ook van binnenuit komen: je stelt jezelf belangrijke vragen of hebt simpelweg behoefte aan tijd en ruimte voor bezinning.

Het kan verleidelijk zijn om die vragen weg te stoppen en onder te duiken in je drukke bestaan. Maar de oproep is magisch. Als die vragen werkelijk belangrijk voor je zijn, bewust of onbewust, blijven ze terugkomen.

“Te vaak neem je besluiten in dit leven, waar je maar ten dele achter staat. En ook in de beslissingen die hieruit volgen kun je je maar ten dele vinden. Hieruit volgen dan weer andere besluiten waarin je jezelf niet meer vindt. Totdat je op een dag wakker wordt en jezelf niet meer kunt vinden. Dan pak je de spullen die belangrijk zijn en je gaat op weg. Totdat je jezelf weer tegen komt. En dan spreek je jezelf eens streng toe.”

(Een Aboriginal over zijn reis langs traditionele droompaden.)

Mentor

Meestal reageren we niet meteen op een oproep. We moeten eerst moed bij elkaar rapen. Ondertussen groeit onze twijfel, versterkt door een omgeving, die ons thuis wil houden: “Je gaat toch niet alleen op pad?”, “Je hebt het hier toch goed?”, “Je kunt ons toch niet in de steek laten?”.

Wat is wijsheid? Het avontuur lokt, maar het is ook eng en spannend. Er lijken altijd meer redenen te zijn om iets niet te doen, dan wél. Wat zijn goede redenen? Wanneer hou je jezelf voor de gek?

De verleiding kan groot zijn om je dromen en plannen op te geven. Je kunt je twijfels en de reacties van je omgeving echter ook gebruiken om je plannen beter en sterker te maken... En soms ontmoet je ineens iemand die jou juist aanmoedigt.

“Doe wat je moet doen.
Volg de noodzaak in jezelf.”

- Rainer Maria Rilke -

In heldenverhalen geeft zo'n mentor niet alleen raad en bemoediging, maar soms ook een magisch geschenk, dat onderweg redder in de nood kan zijn. Bijvoorbeeld: een toverdrank, zwaard, spreuk, sleutel, of een amulet of talisman, die beschermt tegen gevaar, ziekte en ongeluk én de held(in) steeds herinnert aan haar of zijn missie.

Een goede mentor weet wanneer hulp nodig is, maar neemt het roer niet over. Zij/hij leert je om goed naar jezelf te kijken, om vertrouwen te hebben, om het bekende los te laten. Maar uiteindelijk zul je zelf je weg moeten vinden.

*“Het is jouw weg, alleen de jouwe.
Anderen kunnen met je meelopen,
maar niemand kan het voor jou doen.”*

- Jalal ad-Din Rumi -

Rituelen

Licht reizen

Je besluit om op pad te gaan. Wil je dat moment markeren met een ritueel of symbool? Bijvoorbeeld: je rugzak kopen, je pelgrimspas op je nachtkastje leggen, beginnen met je dagboek?

Je gaat misschien op pad om antwoorden te krijgen op voor jou belangrijke vragen. Welke bestemming kies je daarvoor? Welke route? Ga je te voet? Vanaf huis? Alleen? Hoe lang?

Reis met volle aandacht. Dat begint met de voorbereidingen.

“De manier waarop we onze bagage pakken bepaalt onze reis.”

- Phil Cousineau -

Hou het simpel, reis licht! Toch wil je misschien een plekje inruimen voor:

- iets wat de betekenis van jouw reis symboliseert, zodat je die steeds meedraagt;
- een symbool van iets wat je onderweg wilt achterlaten (bijvoorbeeld: een steentje, zie p. 37);
- waxinelichtjes, voor speciale momenten;
- cadeautjes voor mensen die je onderweg ontmoet (zoals een kaartje, gedicht of een ander aandenken).

Probeer met een schone lei te vertrekken. Dan kun je al je aandacht geven aan je reis.

*"Alles wat je thuis laat
is mooi meegenomen."*

Inspiratiekaarten - voor onderweg

Deze kaarten zijn een wandelmaatje voor de ziel: iemand die je goede vragen stelt, nieuwe inzichten geeft en soms uitnodigt om ook een ander paadje te verkennen. De kaarten zijn gekoppeld aan het verhaal Reis van Betekenis en helpen je betekenis te geven aan je tocht.

Je kunt de 24 kaarten kant-en-klaar kopen (gesneden op zakformaat en gelamineerd) of downloaden (pdf) van onze website: www.espritduchemin.org. Je vindt daar ook tips

2

Vertrek

Ik ga de uitdaging
aan, ik ga
op reis

De eerste stap

Je gaat de uitdaging aan. Je stapt de drempel over, van het vertrouwde naar het onbekende. In de grote reisverhalen wordt die drempel vaak verbeeld door een poort, een geheime deur, een smalle brug, de donkere opening van een bos of een grot. De drempel wordt soms bewaakt door reusachtige wachters. Zij symboliseren de twijfels bij het vertrek.

De kans is groot dat ook jij opnieuw twijfelt, dat ook jij dreigende wachters vóór je ziet: wil ik dit echt? Kan ik het? Het voelt immers als een sprong in het diepe. Dan kan het zinvol zijn om je af te vragen: wat is nu eigenlijk het ergste wat me onderweg kan overkomen? Worden die wachters dan al niet meteen - als door een toverspreuk - véél kleiner?

Ga, ga je eigen weg, ook al lijkt het bos dat vóór je ligt nog zo donker.

“Wandelaar,
jouw voetsporen zijn de weg, niets meer;
wandelaar er is geen weg,
de weg maak je al lopende.”

- Antonio Machado -

Je vertrekt. Reis licht, in goed vertrouwen en zonder verwachtingen. Sta open voor wie en wat op je pad komt. Dit is jouw reis, een kans om jouw ideale leven te leiden. Laat je vertrouwde positie en rollen, thuis en op je werk, los. Kies een nieuwe identiteit en vlieg uit als een vlinder. Het avontuur is begonnen.

“Het interesseert me niet
wat je doet voor de kost.
Ik wil weten waar je naar verlangt
en of je durft te dromen dat
het verlangen van je hart wordt vervuld.”

- Oriah Mountain Dreamer -

Je terugtrekken

In veel culturen trekken mensen zich van tijd tot tijd terug uit het dagelijks leven, als voorbereiding op een bijzondere gebeurtenis (bijvoorbeeld: een overgangsritueel) of met een bepaalde regelmaat (zoals een jaarlijkse retraite).

In sommige Indiaanse culturen markeert een 'vision quest' de overgang van jongeren naar volwassenheid. Onderdeel van het ritueel is een vasten, vier dagen en nachten, alleen, op een heilige plaats in de natuur. Dáár vragen de jongeren de geesten om een visioen, om betekenis te kunnen geven aan hun leven en aan hun rol in de gemeenschap.

De religieuze tradities kennen hun eigen voorbeelden:

- De profeet Mozes verblijft veertig dagen en nachten op de berg Sinaï en ontvangt er de Tien Geboden.
- Gautama Boeddha mediteert zeven weken onder een bodhiboom en bereikt daar de verlichting (= bodhi).
- Jezus vast veertig dagen en nachten in de woestijn en begint daarna te prediken.
- De profeet Mohammed trekt zich regelmatig terug in de Grot van Hira en ontvangt er zijn eerste visioen.

Afscheid

Ontdek welke rituelen horen bij de pelgrimstocht die jij hebt gekozen. Wat betekenen die voor jou?

Sommige pelgrims markeren hun vertrek door een afscheidsfeest, een pelgrimszegen, of een zelf bedacht ritueel. Anderen worden uitgeleide gedaan door familie of vrienden, die een stuk meelopen of -fietsen. Weer anderen trekken 's morgens vroeg de deur zachtjes achter zich dicht.

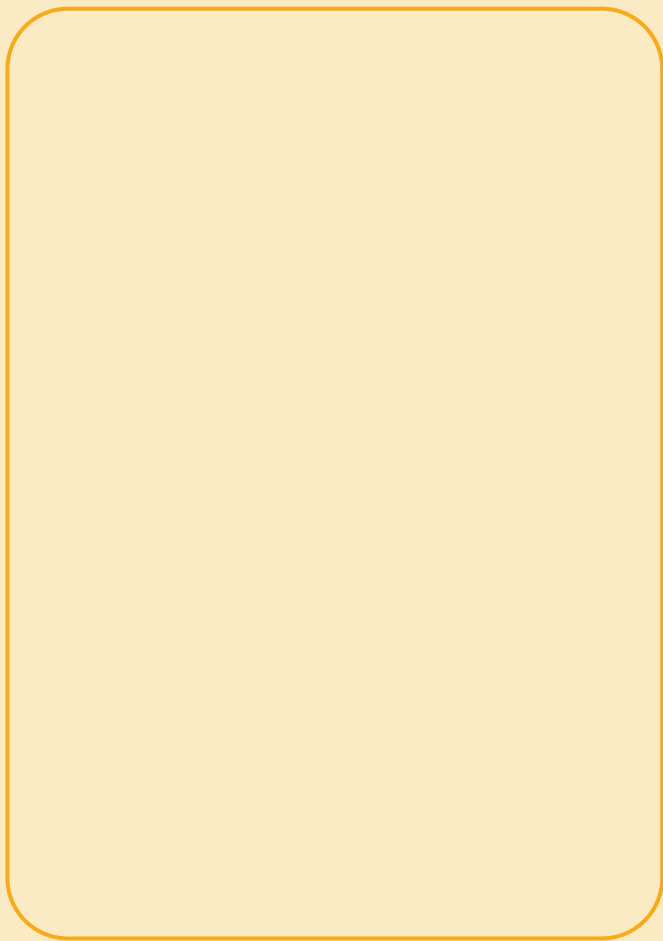
Bijzondere momenten bij je vertrek kunnen ook zijn: de eerste stempel in je pelgrimspas of het bevestigen van jouw pelgrimsymbool aan je rugzak of fietstas.

Bij het afscheid staat meestal diegene die vertrekt centraal. Maar bedenk dat jouw reis ook van invloed is op diegenen die je achterlaat. Nogal wat thuisblijvers beleven die tussentijd ook als een camino. Besef jij, reiziger, dat voldoende?

Tip: schrijf vóór je vertrekt een brief aan jezelf, bijvoorbeeld over: welke vraag je wilt beantwoorden, wat je aan je leven wilt toevoegen, wat je achter je wilt laten. Dit kan je helpen om bewust op pad te gaan. Misschien geef je je brief bij een speciaal iemand (je mentor?) in bewaring?

Na thuiskomst kan de brief helpen bij je terugblik op je reis.

Op vertoon van je pelgrimspas zullen onderweg vrijwilligers voor je klaar staan, bijvoorbeeld op informatiepunten en in herbergen. Wil jij onderweg dienstbaar zijn aan anderen? Hoe?

3

Op reis

Ik word werkelijk getest

Grenzen verleggen

Je bent op pad, je zoekt je eigen weg. Daar is moed voor nodig. Soms méér dan je denkt te hebben. Dan is de verleiding groot om te proberen deze ‘test’ te ontlopen, door:

- zware rugzakken en fietstassen, volgepropt met zekerheden;
- bagagetransport en taxi's, om lastige hindernissen te omzeilen;
- veel te bellen, appen of mailen, om het vertrouwde niet te hoeven loslaten;
- alles te plannen en te reserveren, om niet toe te geven aan het onbekende.

Je kunt goede redenen hebben om extra hulpmiddelen te gebruiken. Wat voor de één een peulenschil is, kan voor de ander een geweldige uitdaging zijn. Waar het om gaat, is dat je het avontuur echt aangaat, dat je jezelf blijft ontwikkelen.

Al heb je je reis nog zo goed voorbereid, onderweg ontdek je dat het vaak anders loopt. Logisch. Je maakte je plannen thuis, in je vertrouwde omgeving. Nu reis je in een buitengewone wereld.

“Het leven is wat gebeurt
terwijl je andere plannen maakt.”

- John Lennon -

Soms ga je door een diep dal: je bent moe, kletsnat en de weg kwijt. Je oude routines blijken niet meer te werken. Je komt jezelf keihard tegen. Twijfels die je vóór je vertrek had, komen terug, sterker dan ooit. Waar ben ik aan begonnen? Had ik maar geluisterd naar... Als ze me zo eens bezig zouden zien... Iedereen die iets nieuws onderneemt worstelt hiermee. Lastig, maar het hoort erbij. Aanvaard dat en zet de volgende stap.

“Zonder wrijving geen glans.”

- Johann Wolfgang von Goethe -

Natuurlijk zijn er op je reis niet alleen hindernissen. Er zijn ook veel mooie momenten. Je leeft onderweg intenser dan 'normaal'. Je loopt (of fietst) met al je zintuigen op scherp.

Labyrint

Het labyrint is, evenals de pelgrimstocht, een oeroud symbool voor de levensweg. Je gaat op pad, het labyrint in, op zoek naar iets wezenlijks. Soms lijkt je er te zijn. Dan ben je er weer ver van af. Als je ontdekt wat voor jou echt van waarde is, heb je de kern bereikt. Dan begint je weg terug, het labyrint uit, en onderzoek je hoe je dat nieuwe vorm kunt geven in je leven van alledag.

Bekend is de mythe van de Minotaurus, in een labyrint op Kreta. Het was een monsterlijke stier, die gevoed werd met mensenoffers. De held Theseus waagt zich in het labyrint, verslaat het monster en vindt zijn weg terug door de rode draad die zijn geliefde Ariadne voor hem heeft gesponnen.

De camino wordt steeds drukker. Populariteit trekt commercie aan, die voorziet in zekerheid en gemak. Door het internet lijkt het alsof we tegelijkertijd onderweg én thuis kunnen zijn. Wordt de camino ook een 'gewone' wereld?

Elke tijd heeft zijn eigen uitdagingen. Door het internet kun je nu bijna niet meer verdwalen in het labrynt maar tegelijk is het veel lastiger om echt je eigen weg te gaan ... Reis bewust en 'licht': juist het avontuur brengt je onvermoede schatten.

We nemen allemaal, net als Theseus, leidraden mee op reis: onze talenten, ingevingen, dromen. Maar niet alleen dat. De monsters uit de grote mythen symboliseren immers vaak niet de ander, maar vooral: onze eigen schaduwkanten.

“Het zijn niet de bergen op je weg die
je uitputten,
maar het steentje in je schoen.”

- Mohamed Ali -

Die schaduwkanten horen bij je (levens)reis, hoe lastig ook. Aanvaard het en probeer je monsters niet te 'doden'. Soms verbergen ze immers een kostbare schat, zoals een kwaliteit die je - bewust of onbewust - nog niet hebt gebruikt.

Een pelgrimstocht gaat niet over: *hoe lang* je weg is (kilometers, maanden), maar over: *hoe* je je weg gaat.

Labyrinten in middeleeuwse kathedralen, zoals in Chartres, boden gelovigen die niet naar Santiago, Rome of Jeruzalem konden reizen, de mogelijkheid om toch een symbolische pelgrimstocht te maken, ter plekke.

Rituelen

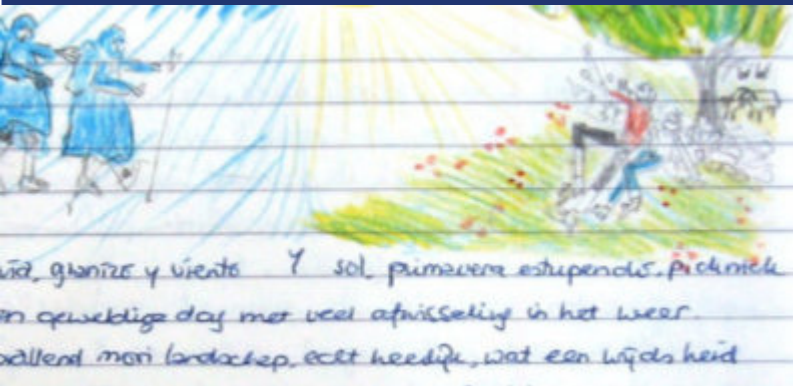
Koers houden

Onderweg ontwikkelen veel pelgrims als vanzelf een nieuw ritme, een nieuw ritueel: opstaan, inpakken, afscheid nemen, lopen of fietsen naar de volgende etappeplaats, inschrijven, uitpakken, wassen, voeten of fiets verzorgen, rusten, ervaringen uitwisselen, eten, slapen.

Dag in, dag uit, verder en verder...

Het bijhouden van een dagboek is vaak een belangrijk onderdeel van dit dagelijks ritueel. Het is als een pas op de plaats, die ruimte geeft voor bezinning, door gebeurtenissen, indrukken en gedachten vast te leggen. In die zin kan het ook werken als een logboek, dat helpt om je scheepje op koers te houden.

Een dagboek is écht iets voor jezelf. Niet te verwarren met reisapps, die vooral gericht zijn op anderen. Een groot verschil. Met wie wil jij vooral in contact zijn?

via, ghanize y viento Y sol, primavera estupenda. picnic
en geweldige dag met veel afwisseling in het weer.
vallend mooi landschap, echt heerlijk, wat een wijdsheid

4

Pelgrim

**Ik vind steun bij mezelf
en voel me sterker**

Kracht en vertrouwen

Onderweg krijg je niet alleen hulp van buiten, maar ook van binnen. Hoeveel verhalen zijn er niet van pelgrims die juist op de moeilijkste momenten op hun reis onvermoede energie en grote vindingrijkheid in zichzelf ontdekken?

“Gewoonlijk verschijnen je bondgenoten op het moment dat je je overgeeft: op het moment dat het tot je doordringt dat je deze reis niet op dezelfde manier tot een goed einde kunt brengen als de voorgaande.”

- Joseph Campbell -

Het onverwachte dwingt je om oude routines los te laten en nieuwe oplossingen te vinden. Lastig, maar het is óók een kans om je kracht, creativiteit en wijsheid te gebruiken en verder te ontwikkelen. En... om daarop te leren vertrouwen.

Als de ridder Parcifal al snel het kasteel vindt waar de Heilige Graal wordt bewaard, weet hij eigenlijk niet wat te doen. Dan begint zijn jarenlange zwerftocht door een onmetelijk woud, met talloze hindernissen. Uiteindelijk vindt hij het kasteel opnieuw en nu doet hij, gelouterd door zijn reis, het goede. Zo wordt hij de nieuwe Graalkoning.

Pelgrims lopen (of fietsen) overdag vaak alleen en zoeken 's avonds het gezelschap van anderen, in restaurants en herbergen. Zo reis je in je eigen ritme en met je eigen gedachten, om ze daarna uit te wisselen met anderen. Al doende weeft zich een zelfinzicht: alleen, samen, alleen, samen...

Wat is mijn mythe?

Voor veel pelgrims is hun tocht een overgangsrитуeel, van een 'oud' leven dat zij achter zich willen of moeten laten (studie, werk, partner) naar een 'nieuw', nog onbekend, leven. Onderweg gaat het er dus niet meer om *wat* je bent (student, ondernemer, echtgenoot, gepensioneerde), maar om *wie* je bent. Die vraag verbindt jou met veel anderen die ook op een belangrijk moment in hun leven onderweg zijn. Ontmoetingen die grenzen, rangen en standen overstijgen. Verhalen die verbinden, inspireren en helen.

“De wereld is een herberg voor reizigers.”

- Afghaans gezegde -

Onderweg kunnen belangrijke gebeurtenissen, emoties en keuzes uit je leven boven komen. Dat is van groot belang. Naarmate je jouw levensverhaal, jouw mythe, oprechter en beter kunt vertellen, leer je jezelf en jouw relatie met anderen beter begrijpen. Van daaruit kun je je verder ontwikkelen.

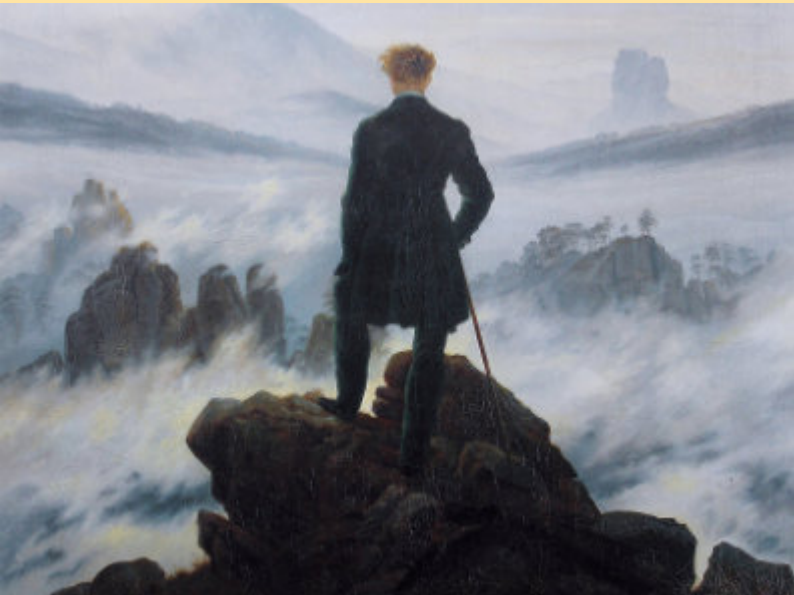
“Neem geen genoegen met de verhalen die op je pad komen, ontwikkel je eigen mythe.”

- Jalal ad-Din Rumi -

“Wie ben je? Waar kom je vandaan? Waar ga je naar toe?”

- klassieke vragen aan de reiziger -

Waar ga jij naar toe in jouw leven? Wat is jouw droom, missie? Het zijn wezenlijke vragen, die op de camino als vanzelf naar boven kunnen komen, gaandeweg. Je gaat de camino en tegelijk is die een krachtige metafoor: beklim ik de goede berg in mijn leven? Wat is mijn bestemming?

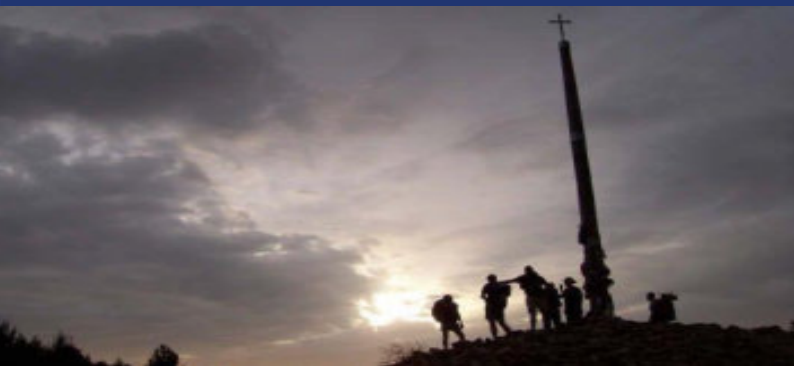
Aandacht

Misschien was je nog niet eerder zo lang alleen onderweg. Dat kan een bijzondere opgave zijn. Rituelen kunnen ruimte en structuur bieden om echt aandacht aan jezelf te geven.

Bijvoorbeeld:

- Een slaapzaal van een pelgrimsherberg kan onrustig zijn. Probeer toch rustig te ontwaken. Sluit nog even je ogen, haal een paar keer diep adem, zie de nieuwe dag voor je. Bedenk wat je nodig hebt om er iets moois van te maken én wat je wilt geven. Sta pas dan op.
- Neem elke dag een moment voor jezelf. Doe iets wat je fijn vindt om te doen: mediteren, tekenen, zingen...
- Stuur je gedachten tijdens het lopen. Kies elke dag een thema, zoals: een boek of een film; een periode uit je leven; een geliefde, vriend(in) of collega.

Op het hoogste punt van de bekendste camino in Spanje, de Camino Francés, staat het Cruz de Ferro (ijzeren kruis), op een lange, houten paal, die oprijst uit een grote berg stenen. Veel pelgrims dragen hier hun steentje bij, vaak als symbool voor iets in hun leven dat zij achter zich willen laten.

5

Reisgenoten

**Ik vind steun bij anderen
en het Andere
en voel me sterker**

Mysterie en ontmoeten

Onderweg loeren niet alleen 'gevaren'. Je zult er ook je bondgenoten vinden. Prachtige cadeaus kunnen je onverwacht toevallen: bijzondere ontmoetingen, grotegastvrijheid, belangeloze hulp.

De grote reisverhalen vertellen dan over 'mysterie', 'magie' en 'engelen'. Op de camino hoor je dan vaak zeggen: "Dat kan geen toeval zijn." Of: "De camino geeft je wat je nodig hebt."

Bestaat dat mysterie alleen op de camino? Of is er ook mysterie in ons 'gewone' leven, maar ervaren we dat niet omdat we worden opgeslokt door alle hectiek en door onze routines, verplichtingen en sociale media?

“Op het moment dat je jezelf
waarachtig ergens voor inzet, komt
ook de voorzienigheid in beweging.
Er gebeuren allerlei dingen om je te
helpen, die anders nooit gebeurd
zouden zijn.”

- Johann Wolfgang von Goethe -

“Volg je passie en
het universum opent deuren
waar er eerst alleen muren stonden.”

- Joseph Campbell -

Onderweg ontstaan soms vriendschappen voor het leven, met andere pelgrims, met gastgevers, of 'zo maar' met wildvreemden. De camino nodigt immers uit om vrij én verbonden te zijn.

Bij het ontmoeten van reisgenoten hoort echter ook vaak: afscheid nemen. Dat kan heel moeilijk zijn. Door een diepe verbondenheid? Of zie je er tegenop om alleen verder te gaan? Als het dat laatste is, stap daar dan overheen. Je zult merken dat je daarna weer echt open staat voor nieuwe ontmoetingen. Bovendien... je wilde toch ook je eigen weg gaan?

Pelgrim Annette sprak met zichzelf af dat zij maximaal drie dagen met dezelfde reisgenoten zou optrekken. Zij heeft zich daaraan gehouden, al was het soms met pijn en moeite. Het heeft haar veel gebracht.

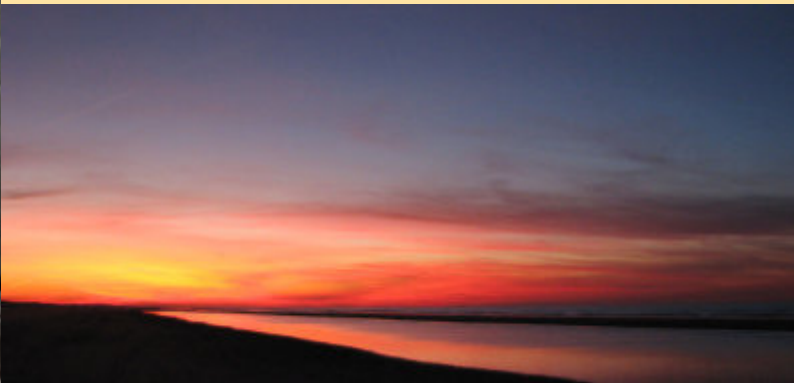

Mystieke ervaringen

Of je reis wel of niet religieus is geïnspireerd, onderweg kun je meer dan anders open staan voor ‘mystieke’ ervaringen: momenten waarop je je als mens tegelijk heel klein kunt voelen én diep verbonden met iets wat eindeloos groot en vol betekenis is.

Het kan je, bijvoorbeeld, overkomen onder een flonkerende sterrenhemel, bij een prachtige zonsondergang, of tijdens ontmoetingen met andere pelgrims, uit alle hoeken van de wereld. Ieder maakt haar of zijn eigen reis en tegelijkertijd is er de verbondenheid van gelijkgestemden. Als we met velen een bijzondere betekenis toekennen aan de reis, de camino, dan wordt die bijna als vanzelf werkelijkheid.

Tenzij ... we elkaar de maat nemen. Op de camino is het een bekend thema: wie is ‘de echte pelgrim’? Vóór je het weet beoordeel je jezelf dan op jouw *intenties* (OK) en de ander op haar of zijn *gedrag* (kan beter). Toch weet alleen die ander of zij of hij echt ‘pelgrim’ wil zijn, grenzen wil verleggen, en

Thema

waarom. Hoe mooi is het, om daarover een open gesprek te hebben. Ook, of juist, als de gekozen weg niet de jouwe is.

Een mystieke ervaring kun je ook hebben als ineens alle puzzelstukjes samenvallen. Als je in een flits een diepgaand inzicht hebt of het antwoord ziet op een vraag waarmee je op pad bent gegaan.

“Wij kwamen hier helemaal naar toe
om de maan te verkennen,
het belangrijkste dat we ontdekten was
de aarde.”

- Bill Anders, astronaut Apollo 8 -

Delen

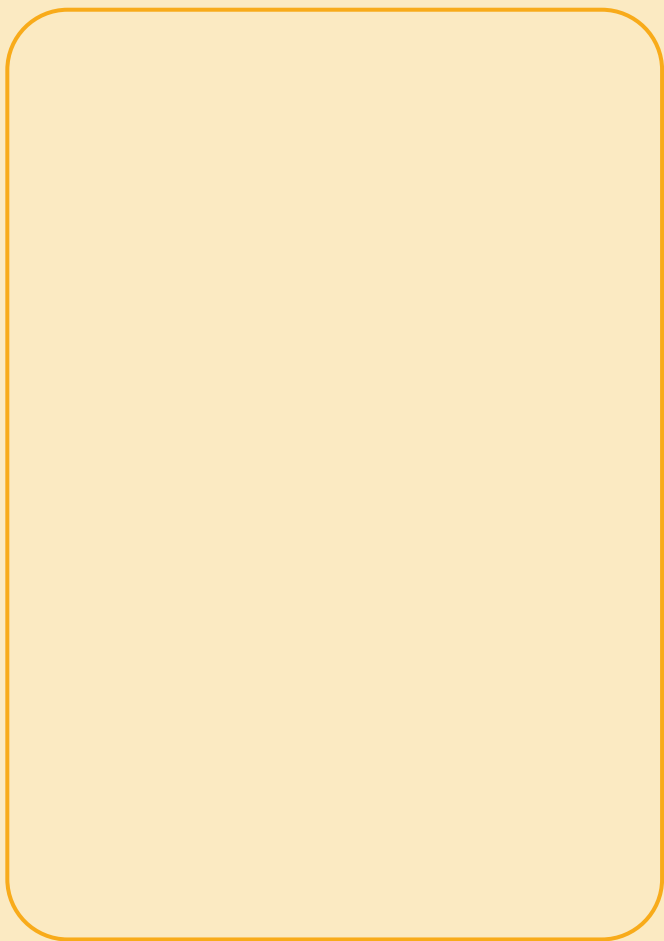
Het samen als pelgrims onderweg zijn geeft een bijzondere dimensie aan je tocht. Samen lopen, slapen, eten... Ontmoetingen verdiepen je beleving. Rituelen kunnen extra diepgang geven.

Bijvoorbeeld:

- maak een tekening voor iemand wiens taal je niet spreekt;
- verras pelgrims die na jou aankomen in de herberg met een pot thee;
- deel elke dag iets, dat jou persoonlijk bezighoudt, met een ander;
- vraag om een moment samen stil zijn vóór de maaltijd;
- verras iemand met een schat die je onderweg hebt gevonden (een steentje, een bloem);
- laat iets bijzonders achter op het pad van die dag (een spreuk, een pijl van dennenappels, een briefje).

Nogal wat onderdak langs de camino wordt aangeboden op basis van *donativo*. Dit is Spaans en betekent: gift. Als pelgrim draag je dan bij naar vermogen (en de dienstverlening: wel of geen ontbijt en maaltijd). *Donativo* is een kernwaarde van de camino en staat voor: vertrouwen en respect, verbondenheid en samen delen.

Die solidariteit zorgt dat herbergen onderdak kunnen blijven bieden en dat ook pelgrims die minder geld hebben op pad kunnen gaan. Doe je mee?

De kern bereikt?

In de metafoor van de reis betekent je aankomst: je hebt de kern (van het labirint) bereikt, je hebt jouw 'Heilige Graal' gevonden, je weet wat werkelijk van betekenis is voor jou.

Op pelgrimstocht betekent de aankomst vooral: het bereiken van de gekozen bestemming. Misschien kom je aan voordat de vragen waarmee je op pad ging zijn beantwoord...

Voor sommigen is de aankomst vooral een teleurstelling. Ineens besef je dat je reis voorbij is. Dat het gedaan is met het inmiddels zo vertrouwde, simpele leven onderweg, samen met andere pelgrims. Bovendien blijkt dat op de door jou gekozen, bijzondere plaats het 'gewone' leven volop doordraait. Daar sta je dan...

Er zijn pelgrims die daarom besluiten om meteen te vertrekken. Soms zijn ze binnen een dag weer thuis... Niet zelden krijgen zij daar later spijt van: wat verwachtte ik eigenlijk van mijn aankomst?

“Verwacht niet dat Santiago
je rijkdom zal schenken.
Santiago gaf je de mooie reis.”

**- Vrij naar het gedicht Ithaka
van Konstantinos Kavafis -**

“Er is geen weg naar het geluk;
geluk is de weg.”

- Gautama Boeddha -

Na aankomst op je plaats van bestemming ga je wéér een drempel over. Je draait je om en je gaat terug naar huis. Ook deze drempel is, net als je vertrek van huis, een belangrijk moment. Je laat de vertrouwde markeringen van de camino achter je en gaat nu zélf je route uitzetten, door je reis betekenis te geven in je leven van alledag.

De 'klus' geklaard?

In religieuze tradities is de aankomst op de heilige plaats hèt hoogtepunt van de reis. Dáár kom je als gelovige in contact met het goddelijke. Om dat te bekrachtigen krijgen pelgrims in sommige tradities een eretitel. Pelgrims naar Mekka mogen zich daarna 'haji' noemen, en pelgrims naar de 88 tempels op het Japanse eiland Shikoku: 'henro san'.

Wat betekent de aankomst voor niet-religieuze pelgrims? Velen kiezen een ander symbolisch eindpunt, zoals: Cabo Finisterre of Muxía, aan de Atlantische Oceaan, zo'n 100 km voorbij Santiago. Daar sluiten zij hun voet- of fietstocht af en keren zij om ...

Hoe dan ook, neem de tijd om jouw aankomst, je keerpunt, te beleven. Laat je niet opslokken door wachtende familie of de zorg om een ticket voor je terugreis. Vier het moment!

Vroeger kon het niet anders: een pelgrim vertrok thuis en ging, meestal te voet, heen én terug. Nu is de gekozen bestemming voor de meeste pelgrims het einde van hun tocht. Daar wacht ook het pelgrimsbureau, met een heus diploma (in Santiago: de Compostela). Het lijkt of daarmee je pelgrimstocht wordt afgesloten. Maar in feite ben je pas halverwege, in de kern van het labyrint. Nu wacht een nieuwe uitdaging: je ervaringen en inzichten naar huis brengen.

Vóór je reis heb je de oproep misschien een tijd lang niet willen horen. Je moest eerst moed verzamelen om op pad te gaan. Zo kun je er nu, na aankomst, tegenop zien om terug te gaan naar huis, om de buiten-gewone wereld van de camino te verlaten. Je moet eerst moed verzamelen, afscheid nemen, loslaten vóór je kunt vertrekken.

In het reine komen

In religieuze tradities zijn pelgrimstochten vooral: reizen naar heilige plaatsen. Dáár kun je vragen om inzicht of hulp, of daarvoor danken. Het contact met het goddelijke is zo wezenlijk, dat vaak precies is voorgeschreven hoe dat moet plaatsvinden, door: gebeden, gezangen, handelingen, kleding. Kortom: rituelen.

Als ook jij een route volgt naar een religieus heiligdom, is het belangrijk om te weten welke rituelen horen bij de aankomst én of die voor jou gepast zijn. En andersom: hoe jij de rituelen van anderen kunt respecteren.

In veel religies is de reiniging bij aankomst een belangrijk ritueel. Moslims wassen hun voeten vóór zij de moskee binnen gaan. Hindoe's baden in heilige rivieren als de Ganges. Op pelgrimswegen naar Czestochowa (Polen) vragen pelgrims bij aankomst om vergeving voor dat wat zij onderweg niet goed deden.

Het gaat, hoe dan ook, om: in het te reine komen. Met jezelf, met anderen, met het Andere.

Een ander belangrijk ritueel is het brengen van een offergift, zoals het aansteken van een kaars, het leggen van bloemen, het werpen van een steentje of het jezelf opleggen van beperkingen (zoals vasten of geen alcohol), als teken van dankbaarheid of om een gunst te vragen.

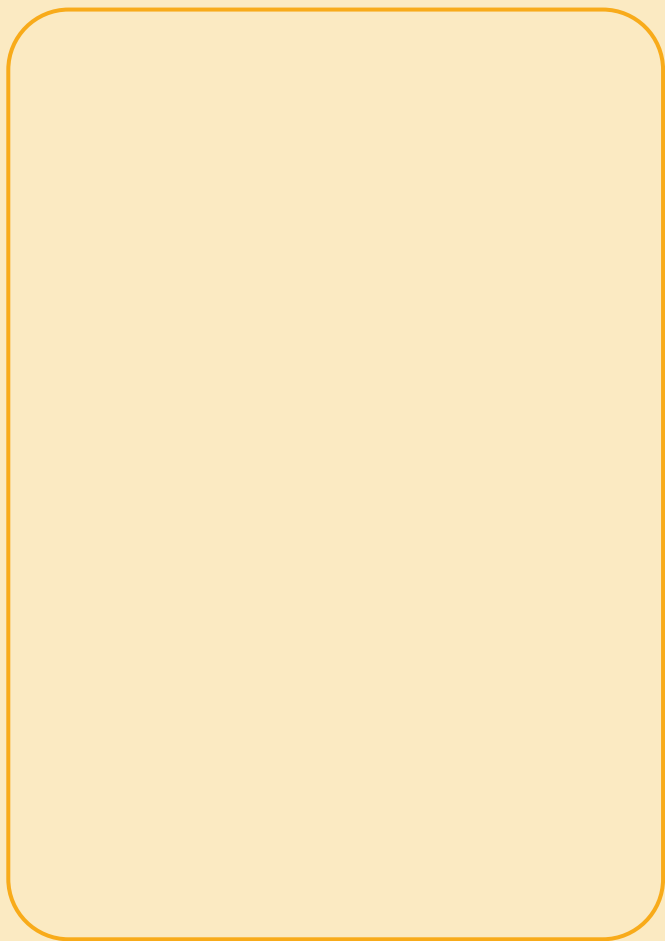
Nog een belangrijk ritueel is het aanraken van het heilige, via de relieken. In Santiago kunnen pelgrims een beeld omhelzen van de apostel Jakobus (in het Spaans: Santiago).

Rituelen

Vroeger kochten veel pelgrims een insigne dat de heilige plaats symboliseerde die zij bezochten, als bewijs en herinnering. Als het insigne in aanraking was geweest met het heilige bood het ook bescherming voor de terugreis. Wat neem jij mee naar huis als 'heilig' symbool van jouw tocht?

Ooit was Cabo Finisterre, de Kaap aan het Einde van de Wereld, een krachtplek voor de Kelten. Dáár ging de zon onder en begon het rijk van de doden één van de wedergeboorte. Tot voor kort verbrandden pelgrims hier kleding of hun schoenen, waarmee zij hun oude leven symbolisch achter zich lieten, zoals een slang zijn oude vel. Daarna draaiden zij zich om en begon een nieuw leven. Misschien wil jij hier een eigen, meer duurzaam ritueel uitvoeren?

7

Thuiskomst

**Ik geef mijn inzicht vorm
in mijn dagelijks leven**

De moeilijkste etappe?

In de grote reisverhalen is dit het fraaie slot: na lange omzwervingen komt de held/heldin thuis met een schat, bijvoorbeeld een geneeskrachtige toverdrank of gouden appels die de eters ervan onsterfelijk maken. Het is het bewijs van een geslaagde tocht en vooral: iets om te delen met de thuisblijvers.

Wat maakte jouw reis betekenisvol? Welke 'schat' neem jij mee naar huis? Ben je veranderd? Kun je je ervaringen en inzichten betekenis geven in jouw leven van alledag, ook in relatie tot anderen? Hoe?

Dit kan wel eens de moeilijkste etappe van je reis zijn. Je staat er alleen voor. Ook je medepelgrims zijn naar huis.

“Je terugkeer in het dagelijks leven is de test van je pelgrimstocht.”

- Jennifer Westwood -

De thuisblijvers zijn intussen hun eigen weg gegaan. Kun jij open staan voor hun ervaringen of staat jouw bijzondere reis dat in de weg? Andersom: kun jij dat bijzondere onder woorden brengen? Kun en wil je vertellen wat de reis jou persoonlijk heeft gedaan?

Grote kans dat je ervaart, hoe sterk je oude routines én de verwachtingen van anderen nog zijn. Kun je je nieuwe 'schat' uit handen houden van deze krachten? Misschien heb je reisgenoten die daarmee kunnen helpen? Of, wie weet, de mentor die jou stimuleerde om op pad te gaan?

De cirkel rond maken

De aankomst op je pelgrimsbestemming is (meestal) niet het doel van je reis. Uiteindelijk gaat het er (ook) om vrede in jezelf te vinden, thuis te komen bij jezelf.

“Onder de haard van ons huis
ligt onze schat begraven.”

- Martin Buber -

Voor sommigen betekent hun pelgrimstocht een ervaring die hun leven helemaal verandert. Voor anderen is hun reis een bevestiging dat zij al op een goed spoor zaten. Weer anderen vinden onderweg inspiratie voor kleine veranderingen of initiatieven.

“Kies één ding,
doe dat aandachtig
en met veel zorg,
en je zult een heleboel dingen tegelijk
doen.”

- Thich Nhat Hanh -

Gun jezelf de tijd om te ontdekken wat jouw tocht ten diepste voor jou betekent. De 'schat' kent veel lagen. Sommige laten zich maar langzaam zien. Nodig ze uit en wacht geduldig.

Veel pelgrims zeggen dat ze onderweg het camino-'virus' hebben opgelopen: het verlangen om steeds weer op pad te gaan. Voor hen kan dat elke keer een bron van inspiratie zijn. Of is de camino een nieuwe 'comfort zone' geworden? Kun je dan nog 'vreemdeling' (pelgrim) zijn? Deze vragen beantwoordt iedereen voor zich, maar het lijkt zinvol om ze te stellen.

Hoe dan ook, de uitdaging is om de cirkel echt rond te maken, door je reis thuis betekenis te geven.

Rituelen

Feest?

Bij je vertrek heb je misschien een afscheidsfeestje gegeven. En nu een feestje om je thuiskomst te vieren? Hoe sluit dat het beste aan bij jouw tocht?

Veel pelgrims geven hun tocht thuis een speciaal plekje, bijvoorbeeld in de vorm van een symbool (schelp, gele pijl) bij de voordeur of een kunstwerk in huis. Anderen zetten een tattoo.

Als je vóór je vertrek een brief hebt geschreven aan jezelf, kun je die nu openen: heeft je reis de betekenis gekregen die je wilde? Of juist een andere?

Tip: schrijf opnieuw een brief aan jezelf en geef daarin aan: wat voor jou de diepste betekenis is van jouw reis, hoe je die in je dagelijks leven wilt vormgeven en wie daarbij jouw reisgenoten zijn. Spreek met jezelf af wanneer (en met wie?) je deze brief gaat openen, voor een nieuwe terugblik.

Zo blijf je bewust onderweg in je leven. Er zijn pelgrims die dit symboliseren door hun rugzak in de gang te laten staan.

Ultreia, suseia

**Ik krijg een nieuwe oproep
en reis verder**

De weg gaat verder

De cirkel is rond, maar daarna gaat de (levens)reis verder. Het einde betekent ook een nieuw begin. De spiraal is een oeroud symbool voor deze doorgaande beweging, voor evolutie en harmonieuze groei.

"Ultreia y Suseia". Zo moedigden pelgrims elkaar vroeger aan, onderweg naar de bestemming die achter de horizon lag. "Ultreia" verwijst naar de weg naar Santiago, "Suseia" naar de innerlijke reis: het pad van persoonlijke groei. Zo trokken pelgrims samen op en inspireerden zij elkaar op hun eigen weg.

"De langste weg is de weg naar binnen."

- Dag Hammarskjöld -

De camino kan een prachtige ervaring op zich zijn éneen bron van inspiratie voor de verdere (levens)weg.

Welke ‘schat’ was onderweg te vinden? Naast alle persoonlijke verschillen noemen veel pelgrims:

- het eenvoudige leven-bij-de-dag, met weinig spullen, wat ruimte gaf aan dat wat er echt toe doet;
- het loslaten van zekerheden: leren vertrouwen dat het goed komt, soms op een heel verrassende manier;
- de betekenis van verbinding: spontane gastvrijheid en wezenlijke ontmoetingen;
- de kracht van het mysterie: open staan voor dat wat je toe-valt, voor de wonderen op je weg.

Voor ons, de schrijvers van dit verhaal, betekent *l'esprit du chemin* (de geest van de weg): in vertrouwen op zoek zijn naar wie je ten diepste bent, vrij en licht reizend, onderweg naar harmonie met jezelf, met anderen en met het Andere.

Het was en is onze droom dat het pelgrimeren bijdraagt aan een meer duurzame en rechtvaardige wereld. Dát is, denken wij, de ‘heilige’ plaats waarnaar we gezamenlijk onderweg zijn: de aarde als een goede herberg voor álle reizigers.

We wensen je een goede reis op je levensweg!
¡Buen camino de la vida!

Fotoverantwoording

Foto's uit privé -archief auteurs:

P1 Aankomst in Istanbul | P3 Onderweg | p6 Ökumenische Pilgerweg (Duitsland) | p19 Pelgrimskompas (Ökumenische Pilgerweg) | p22 Vlinder | p28 Vertrek pelgrims (Le Chemin, Frankrijk) | p35 Aan tafel (Saint-Jean-Pied-de-Port, Frankrijk) | p40 Engel en maan (Rome, Italië) | p42 Vertrek pelgrims (Le Chemin, Frankrijk) | p43 Zonsondergang (Terschelling) | p50 Muxía (Galicië, Spanje) | p51 Basiliek van Sint-Franciscus van Assisi (Italië).

Foto's uit andere bronnen:

P9 Stonehenge (Engeland; door Simon Wakefield via Wikimedia Commons) | p11 Reiniging (Mexico; door Jmillan325 via Wikimedia Commons) | p14 Houtgravure van Flammarion (door Raven via Wikimedia Commons) | p17 Bescherming tegen het boze oog (door Vik Walker via Wikimedia Commons) | p18 Onze rugzakken (Saint-Jean-Pied-de-Port, Frankrijk; door Pedrorufo via iStock) | p24 Boeddha (door Joe Puengkaew via Pixabay) | p30 Theseus in het labrynt (door Maestro dei Cassoni Campana via Wikimedia Commons) | p32 Dagboek (door Klaas Mors) | p34 Halo (door Nata Mostova via Wikimedia Commons) | p37 Wandelaar boven de nevelen (door Caspar David Friedrich via Wikimedia Commons) | p38 Cruz de Ferro (León, Spanje); door Ana Sevilla via Wikimedia Commons | p44 Earthrise (door NASA via Wikimedia Commons) | p48 Aankomst pelgrim (Santiago de Compostella, Spanje; door Klaas Mors) | p53 Reiniging (India; door Rajesh Balouria via Pixabay) | p56 Hercules steelt de gouden appels van de Hesperiden (door Lucas Cranach de Oude via Wikimedia Commons) | p57 Beeldje en schoenen (door Philippe Paulmier) | p59 Acrobaat (Basiliek van Vézelay; door Maison du Visiteur, Vézelay) | p60 Schelp (door Tibor Janosi Mozes via Pixabay) | p62 Spiraal (Basiliek van Vézelay; door Maison du Visiteur, Vézelay).

♪ Caminante, no hay camino ♪

Reis van Betekenis is een initiatief van **L'Esprit du Chemin**. Onder deze naam bouwden wij, Arno en Huberta, met hulp van meer dan 350 vrijwilligers twee herbergen aan de pelgrimsweg naar Santiago de Compostela: eerst in Saint-Jean-Pied-de-Port (Baskenland) en later in Le Chemin (Bourgogne). Van 2003 tot 2025 ontvingen wij daar 35.000 pelgrims, in een traditie van eenvoud, kwaliteit en inspiratie. Al die ontmoetingen en verhalen hebben ons veel geleerd - inzichten die we graag delen in dit boekje.

We maakten ook **Inspiratiekaarten**, gekoppeld aan de **Reis van Betekenis**. Deze kaarten zijn als een wandelmaatje voor de ziel: iemand die je goede vragen stelt, nieuwe inzichten geeft en soms uitnodigt om ook een ander paadje te verkennen.

Het boekje en de kaarten kunnen je helpen om je pelgrimsreis van betekenis te maken, ook na thuiskomst.

Ook wij stappen verder. Vanaf 2026 creëren we in Vézelay, een meer dan duizend jaar oude heilige plaats, een nieuwe inspiratieplek voor pelgrims. Met deze nieuwe edities vieren we dit avontuur - en nodigen we je uit om mee op weg te gaan.

Buen Camino!

www.espritduchemin.org